

DE OLIKA TONARTERNAS KARAKTÄRER

enligt Johann Mattheson

ur hans skrift "Das Neu-Eröffnete Orchester" från år 1713.

Tyvärr förmår inte översättningen återge originalets alla nyanser och inte heller gammaltyskans must och prakt, Översättarens dilemma har varit att antingen låta en svensk språkexpert översätta det till 1700-talssvenska eller att göra en översättning som är begriplig för våra öron.

C-dur Denna tonart har en fräck och ohyfsad karaktär men tör inte vara olämplig till nöjen och lustigheter eller eljest där man låter sin glädje löpa fritt; ändock kan en duktig komponist, särskilt om han väljer de ackompanjerande instrumenten med omsorg, ge den ny gestalt i form av något charmant och såldes använda den även vid känsliga angelägenheter.

c-moll är en övermåttan ljuvlig men också sorgsen tonart. Emedan nu den första egenskapen gärna vill taga överhanden och man alltför lätt ledes vid det söta, så gör man klokt i att liva upp den med litet muntrare eller jämkande sats, annars blir man lätt sömning av allt saktmodet. Men skall det nu vara ett stycke, som skall främja sömnen, så kan man bespara sig denna möda och strax på ett naturligt sätt nå sitt ändamål.

D--dur Denna tonart är av naturen skarp och egensinnig, den är lämpligast till oväsen, till lustiga, krigiska och uppeldande saker; dock må man ej förneka, att även denna hårda tonart på ett höviskt och samt vis kan föra till delikata ting, om man i stället för pukorna låter violinerna dominera, och i stället för trumpeterna (clarinerna) låter flöjterna ljuda.

d-moll Denna tonart har i sitt väsen något ödmjukt och rofyllt men tillika något stort, angenämt och förnöjsamt, så att den duger till att befrämja andakten i kyrkosaker och sinnesron i det dagliga livet, änskönt allt sådant inte hindrar, att man med framgång kan sätta något lustigt i denna tonart, dock inte särdeles hoppande utan flytande.

Ess-dur Denna tonart har mycket patetisk i sin art och vill inte gärna ha att skaffa med annat än allvarliga och därtill klagande saker, den är också all yppighets ärkefiende.

E-dur uttrycker synnerligen väl en av förtvivlan fylld eller alldeles dödlig sorg; den är bekvämast till ytterligt förälskade, hjälplösa och hopplösa ting och har under vissa omständigheter något så skärande, lidande och genomträngande att det inte kan liknas vid något annat än ett ödesdigert åtskiljande av kroppen från dess själ.

e-moll kan man väl knappast tillvita något lustigt, man må försöka hur man vill, eftersom den plägar göra åhöraren mycket tankfull, djup-tänkande, bedrövad och sorgsen, men dock på ett sådant vis, att man hoppas kunna trösta sig därvid. Något hurtigt må man väl kunna komponera i e-moll, men det blir därför inte strax lustigt.

F-dur Denna tonart är kapabel att uttrycka de ädlaste känslor i världen, om det nu är storsinnet, ståndaktighet, kärlek eller vad annat som står överst i dygderegistret; och detta allt med sådan naturlighet och enastående lätthet, att alls intet tvång är av nöden därvid, Ja, denna tonarts skicklighet och behag är lättast att beskriva i en jämförelse med en vacker människa, den där allting lyckas väl vad hon än gör, det må vara hur ringa det vill, och som har vad fransmännen kallar b o n n e g r a c e.

f-moll synes uttrycka en mild och lugn om än därvid djup och svår, dödlig hjärtans ångest med något förtvivlan i sällskap, och den är över all måtta obeständig. Den uttrycker vackert en svart, hjälplös melankoli och vill understundom injaga hos åhöraren en fasa eller rysning.

fiss-moll Även om denna tonart leder till stor bedrövelse så är den dock mer trånande och förälskad än dödlig, och har också denna tonarten därtill något övergivet, ensamt och människofientligt i sitt väsen.

G-dur har mycket pratsamt och inställsamt över sig, den briljerar därtill inte så litet och är väl skickad till såväl allvarliga som muntra ting.

g-moll är nästan den allra skönaste tonarten, emedan den icke blott förbinder den förras tämmeliga allvarlighet med en munter älskvärdhet utan för med sig ett ogement behag och sällskaplighet, därigenom den är passande för och övermåttan flexibel till såväl ömma som vederkvickande, långtansfulla som förnöjda saker, kort sagt till både måttfull klagan och behärskad glädje.

A-dur denna tonart attackerar häftigt även om den briljerar och är mera lagd åt klagande och sorgsna passioner. Särskilt skickar den sig väl för violinsaker.

a-moll skall hava en präktig och allvarsam affect men så, att den därvid kan förledas till smicker. Ja denna tonarts natur är ganska måttfull, något klagande, ärbar och lidelsefri; sålunda inbjuder den till sömn, och kan den brukas till allehanda sinnesrörelser. Den är därvid mild och över måttan ljuvlig. B-dur denna tonart är särdeles underhållande och präktig, behåller därvid dock gärna något anspråkslöst, blygsamt och kan sålunda gälla för att vara både magnifik och näpen. Bland andra egenskaper som tillskrives den är den följande ej att förakta: ad ardua animam elevat (= av vedermödor upphöjes sinnelaget, själen).

H-dur synes ha en vedervärdig, hård och oangenäm, också något desperat karaktär, den är inte heller särdeles bruklig.

h-moll är bisarr, olustig och melankolisk, varför den också sällan kommer till användning, och detta må kanske vara orsaken till att de gamle förvisade den ur sina kloster.

Dessa tonartskaraktärer gäller inte för oss i dag, eftersom vi stämmer liksvävande och alla kromatiska tonsteg är lika stora. På Matthesons tid stämde man ännu oliksvävande, vilket hade den praktiska följderna att de svarta tangenterna på klaviaturen gick att använda endast i en funktion: tonen ciss klingade sålunda ganska rent men var helt omöjlig att använda som ett dess osv. På så sätt blir de tonarter som har få förtecken förhållandevis rena och milda, medan de som har många förtecken blir skarpa eller rent av ospelbara. Det har således i praktiken stor betydelse i vilken tonart ett musikstycke är komponerat! *Översättning: Inger Grudin-Brandt*